

Käännös

Suomen neljäs kansallinen raportti YK:n
yleismaailmalliseen määräaikaistarkasteluun
(UPR)

Heinäkuu 2022

Sisällys

I.	Kansallisen raportin valmisteluprosessi	3
II.	Edellisen kierroksen suositusten täytäntöönpano	3
	Hallituksen tavoitteet ihmisoikeuksien toteutumisen vahvistamiseksi	3
	Kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma	3
	Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko	4
	Uudet ihmisoikeusrakenteet	4
	Kestävän kehityksen tavoitteet	4
	Edellisen kierroksen suositusten täytäntöönpano	5
	Kansainvälisten normien hyväksyminen, yhteistyö sopimusvalvontaelinten kanssa ja UPR-seuranta	5
	Perustuslaillinen ja lainsäädännöllinen viitekehys	6
	Ihmisoikeuspolitiikka ja kansalliset ihmisoikeustoimintaohjelmat (tai tietyt erityiskysymykset)	8
	Kansallinen ihmisoikeusinstituutio (NHRI)	8
	Sukupuolistunut väkivalta, naisiin kohdistuva väkivalta ja lähisuhdeväkivalta	8
	Naisiin kohdistuva syrjintä	10
	Rotusyrjintä	10
	Maahanmuuttajat	11
	Vähemmistöt ja saamelaiset alkuperäiskansana	12
	Vammaiset henkilöt sekä oikeus oikeudenmukaisiin ja suotuisiin työoloihin	13
	Lapset – yleiset periaatteet ja suojelu sekä nuorena tehdyt rikokset	13
	Ihmiskauppa sekä orjuuden kieltö	14
	Oikeus terveyteen sekä oikeus sosiaaliturvaan	15
	Ihmisoikeuskasvatus	16
III.	Vapaaehtoisten sitoumusten täytäntöönpanon tila	16
	Kaikkien henkilöiden yleismaailmallisten ihmisoikeuksien kunnioittamisen vahvistaminen	16
	Kansainvälinen rauha, turvallisuus ja ihmisoikeudet	16
	Sitoutuminen perus- ja ihmisoikeuksien seurannan parantamiseen	17
	Sitoutuminen kehitysaputavoitteen saavuttamiseen	17
	Sitoutuminen vapaaehtoisen UPR-väliraportin toimittamiseen	17
IV.	Uudet ja nousevat kysymykset – edistysaskeleet ja haasteet	17
	Ilmastokriisi, ympäristön tilan heikkeneminen ja luonnon monimuotoisuuden kato	17
	Saamelaisten asema ja oikeudet	17
	Sähköinen viestintä ja digitaalitekniikka	18
	COVID19-pandemia	19
V.	Kansainvälisen yhteisön haasteet ja tuki	19

I. Kansallisen raportin valmisteluprosessi

1. Ulkoministeriö laati ja koordinoi Suomen neljännen kansallisen raportin ja viimeisteli sen yhdessä muiden ministeriöiden kanssa.
2. Raportin laatiminen heti kolmannen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman¹ ja valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisen selonteon² julkistamisen jälkeen tarjosi luontevan jatkon tiiviille vuoropuhelulle kansalaisyhteiskunnan kanssa Suomen ihmisoikeustilanteesta. Se tarjosi myös erinomaisen mahdollisuuden yhdistää yhteen menettelyyn niin käytännön kuin politiikkatasolla tapahtuvia kehityskulkuja – kansallisella perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmalla vahvistetaan perus- ja ihmisoikeustilanteen seuranta ja valtioneuvoston selonteossa linjataan valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeuspolitiikkaa kansainvälisellä, EU- ja kansallisella tasolla.
3. Ulkoministeriö esitteli tilannekatsauksen seuraavasta UPR-kierroksesta kansalaisjärjestöille Ihmisoikeusliiton syyskuussa 2021 järjestämässä tilaisuudessa, ja se lähetti joulukuussa 2021 viranomaisille ja kansalaisjärjestöille ennakkotiedon Suomen seuraavasta tarkastelusta sekä muistutuksen sidosryhmien YK-kuulemisesta.
4. Kansalaisjärjestöille järjestettiin toukokuussa 2022 verkkokuuleminen, jossa keskusteltiin kansallisen raportin sisällöstä sekä edellisen kierroksen suositusten täytäntöönpanon toteutumisen tasosta.
5. Ulkoministeriö lähetti raporttiluonnoksen lausuntokierrokselle niin ikään toukokuussa 2022 yli 140 vastaanottajalle, kuten viranomaisille, ylimmille laillisuusvalvojille ja erityisvaltuutetuille, kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle, neuvottelukunnille, Suomen Kuntaliitolle, Saamelaiskäräjille, kirkkoille ja uskonnollisille seurakunnille sekä lukuisille kansalaisjärjestöille. Lisäksi luonnos julkaistiin lausuntopalvelu.fi-sivustolla, jossa se oli julkisesti kaikkien lausuttavissa. Luonnos perustui Suomen vuonna 2019 antamaan väliraporttiin ja syksyllä 2021 siihen tehtyyn päivitykseen.
6. Yleismaailmalliseen määräaikaistarkasteluun ja kansalliseen valmisteluun kiinnitetään huomiota sosiaalisen median ja ulkoministeriön verkkosivujen kautta.

II. Edellisen kierroksen suositusten täytäntöönpano

Hallituksen tavoitteet ihmisoikeuksien toteutumisen vahvistamiseksi

7. Hallitus on nostanut ihmisoikeuksien toteutumisen ja edistämisen ohjelmansa kulmakiveksi. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman (2019)³ mukaan Suomen säilyminen turvallisena oikeusvaltiona edellyttää, että perus- ja ihmisoikeudet sekä oikeusturva toteutuvat yhdenvertaisesti.
8. Suurin osa edellisessä kansallisessa selonteossa tunnistetuista haasteista (samapalkkaisuus, syrjäytymisen ehkäisy, vanhuspalvelut, maahanmuuttajien tilanne, saamelaisten asema sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asema ja oikeudet) näkyy hallitusohjelman toimenpidekokonaisuuksissa. Hallitusohjelmassa on myös toimia niiden osa-alueiden parantamiseksi edelleen, jotka on tunnistettu Suomen vahvuuksiksi.

Kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma

9. Kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma vuosille 2020–2023 hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä kesäkuussa 2021. Toimintaohjelman valmistelussa tehtiin laajaa sidosryhmäyhteistyötä, ja erityistä huomiota kiinnitettiin hallitusohjelmaan sekä kansainvälisten lainkäyttö- ja tutkintaelinten Suomelle antamiin suosituksiin.

10. Edellisistä toimintaohjelmista saatujen kokemusten pohjalta painopiste on perus- ja ihmisoikeuksien seurannan kehittämisessä. Tältä osin toimenpiteisiin sisältyy muun muassa perus- ja ihmisoikeuksien tutkimusta ja tiedonkeruuta, perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin kehittämistä sekä kansainvälisiltä lainkäyttö- ja tutkintaelimiltä saatujen suositusten seurannan parantamista. Lisäksi keskeinen toimenpide oli luoda perus- ja ihmisoikeusindikaattoreita, jotka tarjoavat uuden välineen perus- ja ihmisoikeuksien seurantaan lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Interaktiivista ja ajantasaista tietoa tarjoavan verkkosivuston luomiseen on osoitettu rahoitusta.

11. Toimintaohjelman toteutumista arvioidaan seuraavan vaalikauden alkaessa.

Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko

12. Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä joulukuussa 2021. Se on kahden vuoden työn ja laajan julkisen kuulemisen tulos.

13. Selonteossa linjataan valtioneuvoston pitkän aikavälin perus- ja ihmisoikeuspolitiikkaa niin kansainvälisellä, Euroopan unionin kuin kansallisella tasolla. Selonteon mukaan Suomi puolustaa ihmisoikeuksien yleismaailmallista ja oikeudellisesti velvoittavaa luonnetta sekä edistää perus- ja ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta.

14. Selonteossa kuvataan ja esitellään toimia, joilla viranomaiset turvaavat perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen Suomessa sekä havainnollistetaan Suomen painopisteitä kansainvälisillä foorumeilla. Siinä korostetaan yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja osallistumisoikeuksien vahvistamista ja korostetaan naisten, alkuperäiskansojen, vammaisten henkilöiden, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen sekä eurooppalaisilla foorumeilla romanien oikeuksia. Esillä on myös kaksi uudempaa teemaa – digitalisaatio ja sähköinen viestintä sekä ympäristö ja kestävä kehitys.

Uudet ihmisoikeusrakenteet

15. Hallitus on tyytyväinen, että Suomen institutionaalisia rakenteita on viime aikoina laajennettu vanhusasiavaltuutetun⁴, naisiin kohdistuvan väkivallan erityisraportoijan ja Helsingin yliopistossa toimivan oikeusvaltiokeskuksen⁵ kautta.

Kestävän kehityksen tavoitteet

16. Hallitus tunnustaa ihmisoikeuksien ja kestävä kehityksen tavoitteiden väliset yhteydet. Kestävän kehityksen tilaa seurataan Suomessa vuosittain. Ahvenanmaan tilastoviranomainen seuraa kehitystä omalta osaltaan.

17. Kestävän kehityksen tila 2020 -raportin⁶ mukaan Suomi on lähes saavuttanut sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden tavoitteet vuosina 2016–2020. Keskeisiä haasteita ovat kulutus- ja tuotantotavat, ilmastotoimet sekä luonnon monimuotoisuuden tila. Lisäksi lihavuus on kasvava ongelma ja sukupuolten tasa-arvoon liittyvät haasteet ovat edelleen läsnä. Suomi kantaa globaalia vastuuta osallistumalla kansainväliseen kriisinhallintaan, mutta ei ole saavuttanut viralliselle kehitysavulle asetettua tavoitetasoa. Kuitenkin Suomen sitoutuminen kestävä kehityksen agendaan on tuottanut konkreettisia tuloksia, ja Suomi sijoittunut kansainvälisten kestävä kehityksen vertailujen kärkeen⁷.

Edellisen kierroksen suositusten täytäntöönpano

18. Suomi hyväksyi kolmannen UPR-kierroksen 153 suosituksesta kokonaan tai osittain 120 ja otti tiedoksi 33 suositusta. Suomi on myös ottanut asianmukaisesti huomioon ihmisoikeusvaltuutetun 23.10.2017 päivätyssä kirjeessään esille nostamat asiat. Suomi arvioi suositusten toteutumista kattavasti vuonna 2019 ja antoi ihmisoikeusneuvostolle vapaaehtoisen väliraportin suositusten täytäntöönpanosta. Toinen arviointi tehtiin kansallisesti syksyllä 2021.

19. Hyväksytyjen suositusten täytäntöönpano on edennyt monelta osin. Monet suositukset on pantu täytäntöön, ja niiden avulla on saavutettu kehitystä. Hallitus kuitenkin painottaa, ettei tämä tarkoita sitä, että mahdollisuuksia parantamiseen ei olisi. Asetettujen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää lisäksi johdonmukaista täytäntöönpanotyötä ja seuranta.

20. Hallitus kuitenkin tiedostaa, että monissa kysymyksissä, kuten lähisuhdeväkivallan ja syrjinnän lopettamisessa, tarvitaan lisätyötä ja kysymys rahoituksen riittävydestä on ikuisuuskyseminen. Riittävien resurssien varmistaminen yli hallituskausien on tärkeää, koska monet strategiat ja toimenpidesuunnitelmat kestävät useita vuosia. Lisähuomiota tarvitaan myös kansainvälisten suositusten jatkuvaan seurantaan sekä sen varmistamiseen, että viranomaisten toimet ovat ennaltaehkäiseviä eivätkä vain reaktiivisia. Lisäksi oikeudenkäyntien keston lyhentäminen on tärkeä tavoite, jotta pääsy tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin voidaan taata.

Kansainvälisten normien hyväksyminen, yhteistyö sopimusvalvontaelinten kanssa ja UPR-seuranta

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

21. Vaikka Suomi on ratifioinut jo lähes kaikki keskeiset YK:n ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukset, hallitus on harkinnut mahdollisuuksia lisätoimenpiteille⁸. Hallitus panee tyytyväisyydellä merkille, että Suomen kansalaiset tuntevat ihmisoikeuksien kansainvälisen suojelun varsin hyvin ja arvostavat tätä suojelua. Oikeusministeriön selvityksen mukaan 89 % oli kuullut Euroopan ihmisoikeussopimuksesta ja 63 % ihmisoikeuksien yleismaailmallisesta julistuksesta ja lisäksi 95 % katsoi ihmisoikeuksien olevan tärkeitä suomalaisen yhteiskunnan reilun kehityksen kannalta⁹.

22. Suomi on aina pitänyt kansainvälisten lainkäyttö- ja tutkintaelinten työtä tärkeänä osana ihmisoikeusjärjestelmää. Asettaessaan kansallisia ehdokkaita niiden vaaleihin Suomi korostaa riippumattomuutta ja puolueettomuutta, tunnustettua osaamista ihmisoikeuksien alalla, mahdollisuutta osallistua kyseisen komitean istuntoihin sekä sukupuolten tasapuolista edustusta. Suomi ei ole asettanut kansallisia ehdokkaita YK:n sopimuselinten vaaleihin vuoden 2012 jälkeen. Euroopan neuvoston elimiin valitaan kuitenkin kansallisia ehdokkaita julkisella haulla. Valintaprosessi on avoin ja ansioperusteinen. Vastaava menettely koskisi myös YK:n elimiä.¹⁰

23. Hallitus on sitoutunut edellisten kierrosten hyväksytyjen suositusten täytäntöönpanoon. Hallitus toteaa, että suositusten täytäntöönpanon tarkoituksena on edelleen parantaa Suomen ihmisoikeustilannetta. Hallitus toivoo, että kolmannen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman indikaattoritö ja suunnitellut vuorovaikutteiset verkkosivut kehityksen seuraamiseksi voivat kehittyä tulevaisuuden hyväksi käytännöksi.¹¹

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

24. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan ILO:n yleissopimuksen nro 169 ratifioinnin edellytyksiä selvitetään. Saamelaiskäräjät tulee olemaan mukana tässä prosessissa ja myös muut saamelaisahot ottavat työhön osaa.¹²

25. Hallitus on ratifioimassa kansainvälistä yleissopimusta kaikkien henkilöiden suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta. Hallituksen esitys annettiin eduskunnalle kesäkuussa 2022.¹³

26. Suojeluvastuun edistämistyö Suomessa on pääosin ennaltaehkäisevää. Ulkoministeriö julkaisi vuonna 2020 raportin¹⁴, jossa kuvataan suojeluvastuuta ja Suomen toimia.¹⁵

Keskeneräiset suositukset

27. Hallitus ei ole löytänyt uusia syitä muuttaa käsitystään siitä, että Suomen olisi tarpeen poistaa varauma kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevasta kansainvälisestä yleissopimuksesta, ratifioida Kansainvälinen yleissopimus siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksista tai ratifioida yleissopimus sotarikosten ja ihmisyyttä vastaan kohdistuvien rikosten lakisääteisten rajoitteiden soveltamattomuudesta. Suomi on esimerkiksi osapuoli Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännössä. Hallitus katsoo, että kyseisen yleissopimuksen 29 artikla kattaa aineellisesti viimeiseksi mainitun yleissopimuksen soveltamisalan.¹⁶

Perustuslaillinen ja lainsäädännöllinen viitekehys

Suosittelusten täysimääräinen täytäntöönpano

28. Hallitus on pyrkinyt varmistamaan, että Suomen lainsäädäntö on jatkuvasti ajan tasalla ja edistää ihmisoikeuksien toteutumista.

29. Syrjinnän vastainen työ on jatkunut. Lainsäädäntö on jo varsin kattava – syrjintä seksuaalisen suuntautumisen ja usean muun syyn perusteella on kielletty yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014). Hallitusohjelman mukaisesti yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus on parhaillaan käynnissä¹⁷ – esitysluonnoksesta järjestettiin julkinen kuuleminen keväällä 2022 ja esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle vuoden 2022 aikana. Sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä on kielletty tasa-arvolaisissa (609/1986). Hallitus on kuitenkin tietoinen siitä, että lisää toimenpiteitä tarvitaan – yksi mahdollinen kohdealue on intersektionaaliset lähestymistavat haavoittuvuuteen.

30. Näiden lakien täytäntöönpanoa tukee usea hanke monella julkisen sektorin tasolla. Esimerkiksi oikeusministeriö yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, Suomen Kuntaliiton, Setan ja Lihtuanian Gay Leaguen kanssa toteuttivat RainbowRights-hankkeen¹⁸, joka tuki yhdenvertaisuuslain täytäntöönpanoa ja edisti LGBTI-ihmisten yhdenvertaisuutta eri tasoilla, ja Ahvenanmaan maakunnan hallitus on tehnyt toimenpideohjelman LGBTQIA-väestön tasa-arvoisista mahdollisuuksista ahvenanmaalaisessa yhteiskunnassa 2019–2025¹⁹. Lisäksi oikeusministeriö on yhdessä muiden ministeriöiden kanssa arvioinut seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa^{20, 21}.

31. Saavutettavuuden varmistamiseen on panostettu entistä enemmän. Esimerkiksi valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017) tuli voimaan 1.1.2018. Asetusta sovelletaan rakennuslupaa edellyttävään uudisrakentamiseen sekä korjaus- tai muutostyöhön. Ympäristöministeriö on julkaissut uutta sääntelyä täydentävän esteettömän rakentamisen ohjeistuksen²². Lisäksi liikenne- ja viestintäministeriö julkaisi toimenpideohjelman vuosille 2017–2021, jolla varmistetaan, että yhteiset digitaaliset palvelut soveltuvat mahdollisimman monelle²³. Toimenpideohjelmassa esitetään konkreettisia toimenpiteitä, joita voidaan toteuttaa ja seurata lyhyellä aikavälillä digitaalisten liikenne- ja viestintäpalvelujen yhdenvertaisen saatavuuden lisäämiseksi. Työtä jatkettiin raportilla suosituksineen esteettömyystietojen määrittelystä, saatavuudesta ja liikkumispalveluiden tarjoajien tietoisuuden lisäämisestä²⁴. Ahvenanmaan maakunnan hallitus on asettanut maakunnalle vammaisneuvoston (*Rådet för personer med funktionsnedsättning*)²⁵. Sen kautta jatkettiin vuoteen 2023, ja neuvosto on tehty toimenpidesuunnitelman vammaispolitiikasta^{26, 27}.

32. Hallitus on jatkanut työtä pakolaisten, maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen ihmisoikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi. Hallituksen rasmin vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma²⁸ hyväksyttiin lokakuussa 2021 ja se toteutetaan eri hallinnonaloilla vuosina 2021–2023. Toimenpideohjelma sisältää päätavoitteet ja konkreettisia politiikkatoimenpiteitä eri elämänalueille. Lisäksi Suomen nykyinen lainsäädäntö antaa hyvän pohjan romanien yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Romanipoliittisessa ohjelmassa 2018–2022²⁹ on valtavirtaistettu toimia ja toimenpiteitä, joilla luodaan edellytyksiä romanien ihmisoikeuksien ja sosioekonomisen aseman parantamiselle. Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten osalta kansallista turvapaikkaprosessia on viime aikoina arvioitu yhteistyössä eri turvapaikka-alan toimijoiden kanssa. Suositukset on huomioitu ja Maahanmuuttovirasto on laatinut suunnitelman työn kehittämiseksi. Virasto on lisännyt resursseja sisäisiin tarkastuksiin ja laadunvalvontaan. Kesällä 2021 tuli voimaan turvapaikanhakijoiden oikeusapua ja oikeusturvaa parantavat lainsäädäntömuutokset (737/2021). Hallitus on tietoinen siitä, että osa tehdyistä toimenpiteistä on edellisellä hallituskaudella tehtyjen muutosten kumoamisia ja että tehdyn selvityksen mukaan parantamisen varaa on etenkin menettelyllisestä näkökulmasta^{30, 31}.

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

33. Tasa-arvolain mukaan syrjintä raskauden ja perhevapaisten perusteella on kielletty.³² Tällaisen syrjinnän täysimittainen lopettaminen vaatii kuitenkin lisätyötä.

34. Hallitusohjelman mukaan hallitus toteuttaa seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen, joka perustuu fyysisen koskemattomuuden periaatteeseen ja seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Rikoslain raiskauksen määritelmää muutetaan siten, että se perustuu suostumuksen puuttumiseen huolehtien samalla asianmukaisesta oikeusturvasta. Hallitus antoi lakiesityksen eduskunnalle helmikuussa 2022 (HE 13/2022 vp), ja eduskunta hyväksyi lainmuutokset kesäkuussa 2022.³³ Lainsäädäntöuudistusten lisäksi hallitus toteaa olevan tärkeää, että viranomaisilla on tarvittava osaaminen tehdä tutkinnat sekä tehokkaasti että hienotunteisesti.

35. Hallituksen tavoitteena on antaa eduskunnalle vuoden 2022 aikana laki sukupuolen vahvistamisesta, joka kunnioittaa henkilön itsemääräämisoikeutta. Samalla poistetaan vaatimus lapsettomuudesta ja erotetaan lääketieteelliset hoidot juridisen sukupuolen muutoksesta. Esitysluonnoksesta järjestettiin julkinen kuuleminen keväällä 2022³⁴. Lisäksi kansallisessa lapsistrategiassa³⁵ luodaan terveydenhuollon ammattilaisille valtakunnallinen hyvien käytäntöjen ohjeistus perheille, joille kerrotaan lapsen intersukupuolisuudesta.³⁶ Hallitus on pannut merkille, että ohjeistuksen lisäksi on esitetty toiveita lainsäädännöstä.

36. Maahanmuuttovirasto on päivittänyt ohjeensa lasten asioiden käsittelystä ja siihen liittyvästä päätöksenteosta Maahanmuuttovirastossa, erityisesti lapsen kuulemisesta YK:n lapsen oikeuksien komitean ratkaisun *A.B. v. Suomi* (51/2018) hyväksymien näkemysten valossa. Hallituksen tavoitteena on lisäksi antaa eduskunnalle kesällä 2022 esitys, jolla parannettaisiin alaikäisten turvapaikan tai oleskeluluvan saaneiden asemaa, kun oleskelulupaa haetaan ulkomailla olevalle muulle perheelle.³⁷ Tähän liittyen hallitus on pannut merkille toiveet laajemmalle uudistukselle perheenyhdistämisen edellytyksistä. Hallitus on alkanut arvioida tarvetta ulkomaalaislain kokonaisuudistukselle.

37. Hallitus tunnustaa merkityksen, joka yrityksillä on ihmisoikeuksien toteutumisessa, mukaan lukien alkuperäiskansojen, lasten ja työntekijöiden oikeudet. Suomi on sitoutunut toimimaan YK:n ohjaavien periaatteiden mukaisesti ja tukemaan niiden käyttöä. Suomi on tehnyt kansallisen toimeenpano-ohjelman, ja suomalaisyritysten nykytilaa on tutkittu³⁸. Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisi keväällä 2022 muistion³⁹, jossa selvitettiin suomalaisyrityksiä koskevan kansallisen lainsäädännön toteuttamisvaihtoehtoja huolellisuusvelvoitteen sisällölle.⁴⁰ Euroopan unioni on kuitenkin julkaissut asiasta oman direktiiviehdotuksensa. Hallitus on pannut merkille eriävät näkemykset siitä, onko edelleen tarvetta kansalliselle laille. Yleiseen keskusteluun on noussut tarkastelukauden aikana esimerkiksi ulkomaisten työntekijöiden olosuhteet maanviljelyksessä sekä verkossa toimivien alustatalouden toimijoiden itsenäisten työntekijöiden oikeudet.

38. Suomen lainsäädäntö antaa mahdollisuuden siviilipalvelukseen asevelvollisuuden sijasta. Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuudesta eräin edellytyksin kumottiin huhtikuussa 2019, jotta kaikkia uskonnollisia yhdyskuntia kohdeltaisiin samalla tavalla Suomessa.⁴¹ Hallitus on pannut merkille ihmisoikeuskomitean suosituksen⁴² siitä, että poikkeusta päinvastoin laajennettaisiin. Hallitus on myös pannut merkille suosituksen asepalvelukselle vaihtoehtoisen palveluksen pituudesta ja e-otilaallisesta luonteesta.

Ihmisoikeuspolitiikka ja kansalliset ihmisoikeustoimintaohjelmat (tai tietyt erityiskysymykset)

Suosituksien täysimääräinen täytäntöönpano

39. Suomi on jatkanut toimiaan ei vain oikeudellisten ja hallinnollisten kehystensä osalta yllä kuvatulla tavalla mutta myös politiikkojensa parantamiseksi kansainvälisten sitoumustensa mukaisesti.⁴³ Sen lisäksi mitä sektorikohtaisista politiikkatoimista on muualla kerrottu, on lisäksi ryhdytty yleisempiin ja kokonaisvaltaisempiin toimenpiteisiin.

40. Esimerkiksi kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma jatkaa edellisissä suunnitelmissa sovittua työtä. Toisessa kansallisessa toimenpideohjelmassa vain kaksi 43 hankkeesta jäi toteutumatta, ja ne liittyivät pääosin vuonna 2019 keskenjääneeseen soite-uudistukseen. Kolmannen toimintaohjelman täytäntöönpanoon osoitetaan rahoitusta.⁴⁴

41. Lisäksi lainsäädännön arviointineuvoston resursseja on vahvistettu ja tarkoituksena on ottaa käyttöön valtioneuvostotasoinen lainsäädännön jälkiarviointijärjestelmä. Hallitus on myös laatinut paremman sääntelyn toimintaohjelman. Tutkimuksia ja selvityksiä on tehty ihmisoikeuskysymyksistä monella osa-alueella, esimerkiksi lapsen oikeuksista ja koulutuksesta⁴⁵.

42. Hallitus on kuitenkin pannut merkille, että monet sidosryhmät peräänkuuluttavat johdonmukaisempaa perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia. Siksi valtioneuvostossa kehitetään lainsäädännön perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia koskevaa ohjeistusta, koulutusta ja yhteistyötä. Sukupuolten tasa-arvon seuraamiseksi luodaan kaikki valtion hallinnonalat kattava seurantaohjelma. Sukupuolivaikutusten arviointi on pakollinen osa kaikkia julkisia hallintotoimintoja.

Kansallinen ihmisoikeusinstituutio (NHRI)

Suosituksien osittainen täytäntöönpano

43. Ihmisoikeuskeskus, sen ihmisoikeusvaltuuskunta ja eduskunnan oikeusasiamies muodostavat yhdessä Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution (NHRI). Kansallinen ihmisoikeusinstituutio on itsenäinen ja riippumaton elin. Ihmisoikeusinstituutiolle osoitettu budjetti on noussut vuoden 2017 6 201 000 eurosta 7 145 000 euroon vuonna 2020, johon kuului kuusi uutta virkaa (kaksi Ihmisoikeuskeskukselle ja neljä eduskunnan oikeusasiamiehen toimistolle). Vuonna 2021 budjettia nostettiin 7 517 000 euroon.⁴⁶

Sukupuolistunut väkivalta, naisiin kohdistuva väkivalta ja lähisuhdeväkivalta

Suosituksien täysimääräinen täytäntöönpano

44. Lähisuhdeväkivalta on yksi suomalaisen yhteiskunnan pitkäaikaisimmista ihmisoikeusongelmista. Alustavien tilastojen mukaan 31 % naisista ja 18 % miehistä on kokenut väkivaltaa tai uhkauksia nykyiseltä tai entiseltä kumppaniltaan⁴⁷. Lisää toimenpiteitä tarvitaan esimerkiksi väkivallan eri muotojen tunnistamiseen, kuten niin kutsutun kunniaväkivallan sekä naisten sukuelinten silpomisen, sekä avun ja tuen tarjoamiselle uhreille. Vaikuttaa nimittäin siltä, että viimeisen 12 kuukauden aikana vain 50 % väkivaltaa kokeneista naisista ja 21 % miehistä kertoi siitä perheelleen tai viranomaisille⁴⁸.

45. Hallitus on jatkanut määrätietoisia toimenpiteitään lopettaakseen lähisuhdeväkivallan, sukupuolistuneen väkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjunnan toimikunta (NAPE)⁴⁹ on laatinut Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanosuunnitelman vuosille 2018–2021⁵⁰ ja vuosille 2022–2025, ja Ahvenanmaalla on perustettu komitea suunnitelman tekemiseksi. Toimintaohjelman toimenpiteet perustuvat pitkälti GREVIOn suosituksille. Kolme päätavoitetta ovat: 1) sukupuolinäkökulma ja intersektionaalisuus Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanossa, 2) sektorit ylittävän ja moniammatillisen yhteistyön lisääminen ja 3) naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan tunnistamisen parantamisen ja niihin puuttumisen parantaminen. Kuten aiemmin, toimenpiteet kattavat kaikki keskeiset viranomaiset ja kansalaisyhteiskunta on mukana työssä. Lisäksi oikeusministeriön johtama poikkihallinnollinen työryhmä laati lokakuussa 2020 toimintaohjelman naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi⁵¹. Toimenpideohjelma toteutetaan kevääseen 2023 mennessä. Sen keskeisiin osa-alueisiin kuuluu niin kutsuttu kunniaväkivalta ja digitaalinen väkivalta. Ahvenanmaalla on tehty strategia lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi. Lisäksi uusi poliisin ennalta estävän toiminnan strategia 2019–2023⁵² ja Poliisihallituksen toimintasuunnitelma keskittyvät eri väestöryhmien turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen varmistamiseen. Erityisesti huomioidaan naiset, nuoret ja lapset.⁵³ Vaikka monia toimenpiteitä on tehty väkivallan ehkäisemiseksi ja uhrien suojelemiseksi, hallitus on pannut merkille toiveet tehdä enemmän toimenpiteitä väkivallan tekijöiden suhteen, jotta voidaan puuttua väkivaltaiseen käytökseen.

46. Turvakotipalvelut ovat valtion rahoittamia ja ne järjestävät välitöntä apua kriisitilanteeseen, asumiseen ja ympärivuorokautista psykososiaalista tukea sekä neuvontaa ja ohjausta kaikille sitä tarvitseville kotipaikasta riippumatta ja maksutta. Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelujen tuottajille (1354/2014) tuli voimaan 1.1.2015. Vuodelle 2021 on varattu yhteensä 25,55 miljoonaa euroa 29 turvakodille, joissa on yhteensä 211 perhepaikkaa. Turvakodit ovat avoinna kaikille – naisille, miehille ja kaikenikäisille lapsille – jotka ovat kokeneet tai joita on uhattu lähisuhdeväkivallalla. Lapset tulevat yleensä turvakotiin vanhemman kanssa. Kyseinen laki mahdollisti myös ilman lapsia olevien aikuisten pääsyn turvakotiin, kun aiemmin turvakodeissa otettiin vastaan vain lapsia mukanaan tuoneet naiset. Turvakodit kattavat maantieteellisesti eri puolet Suomesta, ja niissä on myös paikkoja ruotsinkielisille sekä maahanmuuttajanasioille ja -lapsille. Moni turvakoti on myös vammaisten henkilöiden saavutettavissa – toiveita on kuitenkin esitetty saavutettavuustietojen paremmasta saatavuudesta. Toukokuussa 2017 Helsingin yliopistolliseen sairaalaan avattiin Istanbulin sopimuksen mukainen raiskauskeskus. Vuonna 2021 kriisikeskuksia on perustettu kaikkiin viiteen koko maan kattavaan yliopistosairaalaan ja lisäksi on avattu viisi satelliittikeskusta. Ahvenanmaan turvakodeista antaman lain (2015:117) mukaan maakunnan on huolehdittava lähisuhdeväkivallan uhrien turvakotien saatavuudesta.⁵⁴

47. Lasten ruumiillinen kurittaminen on kielletty Suomen rikoslaissa ja kaikki lapsiin kohdistuva fyysinen väkivalta on pahoinpitelyrikoksena rangaistavaa. Seurantatietojen mukaan kuritusväkivallan käyttö on vähentynyt huomattavasti viimeisen 20 vuoden aikana. Valitettavasti on viitteitä siitä, että asenteet kuritusväkivaltaa kohtaan ovat lieventyneet⁵⁵. Kansallisen lapsistrategian puitteissa tehdään lapsiuhritutkimus. Strategian yhteydessä toteutetaan myös opas ja koulutus erotilanteen ja eron jälkeisen väkivallan selvittämiseksi yhteistyössä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kanssa. Lisäksi on tehty toimintasuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan estämiseksi vuosille 2020–2025⁵⁶. Suunnitelmassa käsitellään lapsen oikeuksia, osallisuutta, väkivallalta suojaavia tekijöitä sekä riskitekijöitä ja niiden seurauksia. Lisäksi on tehty Lanzaroten sopimuksen täytäntöönpanosuunnitelma⁵⁷ ja käynnistetty kansallinen Barnhaus-projekti^{58, 59}.

Suosittelusten osittainen täytäntöönpano

48. Vaikka kaiken väkivallan, erityisesti lähisuhdeväkivallan, lopettamiseksi on tehty toimia ja myönnetty rahoitusta, hallitus tunnustaa, että kyse on ongelmasta, joka vaatii lisätyötä, seuranta ja jatkuvaa arviointia. Valitettavasti lähisuhdeväkivaltaa esiintyy edelleen ja se johtaa pahimmillaan kuolemiin. Lisäksi lisähuomiota tarvitaan intersektionaaliin näkökulmiin sekä viranomaisten väliseen yhteistyöhön. Siksi edellä mainitut ohjelmat ovat monivuotisia jatkuvien toimien varmistamiseksi.⁶⁰

Naisiin kohdistuva syrjintä

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

49. Hallitus toteaa, että tarvitaan määrätietoisia toimia sukupuoleen perustuvaan syrjintään puuttumiseksi ja siksi tarvitaan vahvoja instituutioita. Suomessa on esimerkiksi tasa-arvovaltuutettu, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvoyksikkö sekä tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE). Ahvenanmaalla on tehty tasa-arvosuunnitelma^{61, 62}.

50. Perhevapaisiin on tehty lainsäädäntömuutoksia. Tavoitteena on perhevapaiden ja hoitovastuun tasainen jakautuminen vanhempien kesken ottaen huomioon erilaiset perhemuodot, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon vahvistaminen työelämässä sekä sukupuolten välisten palkkaerojen kaventaminen. Perheiden valinnanmahdollisuuksia ja joustavuutta perhevapaiden käytössä lisätään. Hallitus tunnustaa tarpeen seurata uudistuksen vaikutuksia ja niiden toimenpiteiden merkityksen, joilla tasa-arvoa tuetaan käytännössä, mukaan lukien isien tasapuolinen asema. Hallitus on nimittäin pannut merkille, että tasa-arvovaltuutettu saa eniten yhteydenottoja syrjinnästä raskauden tai perhevapaan takia⁶³. Ahvenanmaan maakunnan hallitus varasi vuonna 2018 budjettivaroja seuraaville viidelle vuodelle ennaltaehkäisevään työhön stereotyyppisten sukupuolinormien torjumiseksi sekä ahvenanmaalaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaalisen puheen ja -väkivallan torjumiseksi.⁶⁴

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

51. Työ kaikenlaisen syrjinnän lopettamiseksi on jatkunut, mutta työtä riittää edelleen. Tämän vuoksi nykyisen hallitusohjelman mukaisesti yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus on tällä hetkellä edellä mainitulla tavalla vireillä. Arvioitavia asioita ovat muun muassa yhdenvertaisuuslakia valvovien viranomaisten toimivalta ja tehtävät, häirinnän määrittelmä sekä velvollisuus puuttua häirintään. Ahvenanmaan maakunnan hallitus on käynnistänyt Ahvenanmaan yhdenvertaisuuslain uudistamisen⁶⁵. Valitettavasti useita ongelmia on edelleen. Esimerkiksi seksuaalinen häirintä on ongelma useassa yhteiskunnan alueella ja jopa nuoret tytöt kohtaavat häirintää. Lisäksi tasa-arvovaltuutettu on tuonut esille esimerkiksi syrjinnän työhönotossa sekä sukupuolen moninaisuuden⁶⁶.

52. Hallitus laati 2020 tasa-arvo-ohjelman, jossa koordinoidaan toimia tasa-arvoisen yhteiskunnan saavuttamiseksi eri sektoreilla. Lisäksi palkkatasa-arvoa edistetään jatkamalla samapalkkaisuusohjelmaa. Lakimuutoksia palkkauksen läpinäkyvyyden edistämiseksi on harkittu⁶⁷. Hallitus on osoittanut lisäresursseja tasa-arvovaltuutetun toimistolle yhteen uuteen virkaan vuodesta 2022 alkaen. Tasa-arvo- ja samapalkkaisuusohjelma saa 0,5 miljoonan euron vuosittaisen rahoituksen. Palkkatasa-arvoa seurataan osana kestävän kehityksen tavoitteita⁶⁸. Naisten ja miesten välinen palkkaero on jatkanut tasaista mutta hidasta kaventumista 2000-luvulla. Naisten kuukausiansiot olivat 2000-luvun alussa keskimäärin 80 prosenttia miesten ansioista ja 84 prosenttia vuonna 2020.⁶⁹ Hallitus on pannut merkille, että ammattien eriytyminen sukupuolittain on edelleen ongelma. Maaliskuussa 2022 alkoi hanke, jossa kartoitetaan urien ja urapolkujen eroja ja niiden vaikutuksia palkkaeroihin.

Rotusyrjintä

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

53. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa todetaan, että hallitus torjuu rasismia ja syrjintää kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Hallituksen rasismiin vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma hyväksyttiin lokakuussa 2021 ja se toteutetaan vuosina 2021–2023.⁷⁰

54. Myös muita toimia on toteutettu, joilla jatketaan ja parannetaan rotusyrjinnän vastaisia toimia. Oikeusministeriö koordinoi kansallista syrjinnänvastaista seurantajärjestelmää. Oikeusministeriö toteuttaa yhdessä eri yhteistyökumppaneiden kanssa erilaisia yhdenvertaisuutta edistäviä hankkeita⁷¹. Esimerkiksi laaja rasisminvastainen mediakampanja toteutettiin All in for Equality -hankkeessa⁷².

Lisäksi hankkeissa kehitetään viharikosraportointia ja tiedonkeruuta, parannetaan poliisin, syyttäjien ja tuomareiden valmiuksia toimia viharikosten ja vihapuheen torjumiseksi sekä tuotetaan materiaalia viharikosten ja vihapuheen vastaisen työn tueksi. Näin ollen poliisin strategiassa viharikosten torjunta on nostettu yhdeksi prioriteetiksi ja koulutusta on ollut paljon⁷³. Poliisit ovat myös aktiivisesti mukana erilaisilla sosiaalisen median alustoilla madaltaakseen kynnystä ottaa yhteyttä poliisiin ja heidän läsnäolonsa on nähty hyvänä keinona estää verkossa tapahtuvaa laitonta vihapuhetta. Kansallisella lapsistrategialla toteutetaan kiusaamisen, seksuaalisen häirinnän, väkivallan, vihapuheen ja syrjinnän vastainen verkkosivusto yhteistyössä Opetushallituksen kanssa.⁷⁴ Hallitus kuitenkin tunnustaa, että rasismien, erityisesti rakenteellisen rasismien, torjunta johdonmukaisella tavalla on jatkuvaa huomiota vaativa aihe, kuten on myös moniperusteisen ja risteävän syrjinnän vastaiset toimet.

55. Hallitus on tehnyt toimenpiteitä vähentääkseen vähemmistöihin kohdistuvia viharikoksia. Esimerkiksi uusi poliisin ennalta estävän toiminnan strategia 2019–2023 ja Poliisihallituksen toimintasuunnitelma keskittyvät eri väestöryhmien turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen varmistamiseen. Tämän mukaisesti poliisi lisää vuorovaikutusta vähemmistöryhmien kanssa ja kehittää asiantuntemusta vähemmistöryhmien erityiskysymyksistä. Poliisin tietoon tulleiden epäiltyjen viharikosten määrä on laskenut huippuvuosista (1250 kappaletta vuonna 2015 ja 852 kappaletta vuonna 2020), mutta hallitus on tietoinen siitä, että vain osa rikoksista ilmoitetaan poliisille^{75,76}.

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

56. Hallitus on tukenut edelleen yhdenvertaisuusvaltuutetun työtä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistoon oltiin vuonna 2021 yhteydessä 1 584 kertaa. Määrä on kasvanut viime vuosina (984 kertaa vuonna 2018)⁷⁷. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto on saanut syrjinnän vastaiseen työhön rahoitusta yhdelle uudelle työntekijälle.⁷⁸

Maahanmuuttajat

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

57. Hallitus on vahvistanut toimia, jotka liittyvät maahanmuuttajien vastaanottamiseen sekä maahanmuuttajien ja pakolaisten integraatioon. Kotoutumislaki (1386/2010) luo perustan maahanmuuttajien kotoutumista edistäville toimenpiteille. Sitä täydentää valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämispalvelujen uudistamistarpeista⁷⁹. Selvityksessä luodaan suuntaviivat kotoutumisen edistämisen kehittämiseksi siten, että varmistetaan kasvavan maahanmuuttajaväestön osallisuus yhteiskunnassa ja hyödynnetään maahanmuuttajien osaamista vastattaessa yhteiskunnan suuriin muutoksiin, kuten työikäisen väestön vähenemiseen. Ahvenanmaan maakunnan hallitus on puolestaan tehnyt ohjelman integraation edistämiseksi⁸⁰. Tilastokeskus kokoaa tilastotietoa maahanmuutosta ja kotoutumisesta⁸¹. Lisäksi on laadittu toimenpide-ehdotuksia⁸², joiden avulla valtiolliset, kunnalliset ja kolmannen sektorin organisaatiot voivat toimillaan edistää yhdenvertaisuutta, kulttuurista moninaisuutta ja kotoutumista taiteen ja kulttuurin avulla.⁸³ Kaikista tehdyistä toimenpiteistä huolimatta työtä on jatkettava. Esimerkiksi puutteita on havaittu ulkomaisten työntekijöiden oikeuksien toteutumisessa⁸⁴.

58. Hallitus on pyrkinyt parantamaan vähemmistöjen osallistumista poliittiseen päätöksentekoon. Osana kansallista demokratiaohjelmaa 2025 oikeusministeriössä toimii etnisten suhteiden neuvottelukunta, joka on asettanut monikielisiä ja maahanmuuttajasuomalaisia yhteiskunnallisina toimijoina käsittelevän työryhmän. Työryhmän raportti suosituksineen julkaistiin kesäkuussa 2022^{85a}. Lisäksi hallituksen rasismien vastaisen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelman yhtenä tavoitteena on kehittää saavutettavampia kuulemisrakenteita ja -menetelmiä, joilla varmistetaan syrjinnän vaarassa olevien ryhmien osallistumismahdollisuudet.⁸⁵

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

59. Edellä mainitut poliisin ennalta estävän toiminnan strategia 2019–2023 ja Poliisihallituksen toimintasuunnitelma keskittyvät eri väestöryhmien turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen

varmistamiseen. Erityistä huomiota kiinnitetään väkivallan uhriksi joutumisen ehkäisyyn ja väkivaltaisten tekojen tekijöihin.⁸⁶

60. Edellä mainittujen lainsäädäntömuutosten lisäksi Maahanmuuttovirastossa on käynnissä useita hankkeita, joiden tavoitteena on parantaa turvapaikanhakijan oikeusapua ja kokonaistilannetta turvapaikkaprosessin aikana⁸⁷. Vastaanottokeskuksiin on palkattu enemmän erityisosaamista omaavia sosiaalityöntekijöitä (perhesosiaalityö ja kriisiapu).⁸⁸

61. Hallitus on antanut yhdenvertaisuusvaltuutetulle uusia resursseja. Yksi syy on tarve seurata maasta poistamisen lisääntymistä. Uusi rahoitus on mahdollistanut kolmen uuden vakinaisen tehtävän perustamisen yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistoon.⁸⁹

Vähemmistöt ja saamelaiset alkuperäiskansana

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

62. Hallitus on jatkanut toimenpiteitä estääkseen romaniväestöön ja muihin vähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää. Suomen romanipoliittisen ohjelman (2018–2022) ensisijaisena tavoitteena on tukea romanien yhteiskunnallisen integraation etenemistä ja romanien kielellisten, kulttuuristen ja sosiaalisten oikeuksien myönteistä kehitystä. Seuraava ohjelma on valmistelussa. Kansallisen lapsistrategian yhteydessä laaditaan yhteistyössä lapsiasiavaltuutetun kanssa selvitys romani- ja saamelaislasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Syrjintä on otettu huomioon politiikassa läpileikkaavana teimana kaikissa linjauksissa. Hallituksen rasismien vastainen ja hyvien väestösuhteiden edistämisen toimintaohjelma 2021–2023 sekä valtakunnallinen nuorisotyö- ja nuorisopoliittinen ohjelma 2020–2023⁹⁰ sisältävät konkreettisia toimenpiteitä romaneihin kohdistuvaan syrjintään puuttumiseksi. Kielipoliittinen ohjelma⁹¹ käsittää saamelaiskielet, romanikielen ja karjalan kielen.⁹²

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

63. Hallitus on lisännyt toimiaan saamelaisten taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien turvaamiseksi alkuperäiskansana. Esimerkiksi saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarasuunnittelussa asetetaan metsien käytön ja hoidon tavoitteet niin koko kotiseutualueelle kuin kullekin paliskunnalle erikseen. Akwé: Kon-ryhmä kartoittaa alueen käyttäjien tarpeet perinteisten elinkeinojen näkökulmasta, välittää ne suunnitteluprosessiin ja arvioi vaikutukset saamelaiskulttuuriin. Lisäksi metsätalouden koordinaatio perustuu saamelaiskäräjien, kolttien kyläkokouksen, saamelaisten kotiseutualueen paliskuntien ja Metsähallituksen vuonna 2014 tekemään sopimukseen kotiseutualueella noudatettavista toimintatavoista ja tarkempien paikallisten sopimusten tekemisestä. Sopimuksen toteutumista seurataan vuosittain osapuolten välisissä neuvotteluissa. Kaivoslakia ollaan uudistamassa¹⁰⁰. Saamelaisesineitä on palautettu museoista ja saamelaisten aineettomia oikeuksia on pidetty myös esillä⁹⁴. Lisäksi valtioneuvosto asetti lokakuussa 2021 saamelaisten totuus- ja sovintokomission⁹⁵. Saamelaiskäräjälain muutoksista neuvotellaan parhaillaan.⁹⁶

64. Hallitus on jatkanut toimia kaikkien ihmisten edustamisen varmistamiseksi poliittisessa ja julkisessa elämässä. Hallituksen nykyisen poikkihallinnollisen kansallisen demokratiaohjelman 2025⁹⁷ tavoitteena on edistää osallistumista ja uudenlaista vuorovaikutusta hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Ohjelman työryhmä on parhaillaan laatimassa luonnosta hallituksen periaatepäätökseksi suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla, jossa painotetaan perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltion merkitystä demokratian kanssa. Ahvenanmaan maakuntapäivät hyväksyi vuonna 2019 Ahvenanmaalle uuden vaalilain, jonka keskeisinä osina ovat saavutettavuus ja tasa-arvon lisääminen. Erityisesti maahanmuuttajille, maakuntaan saapuville, pakolaisille ja muille ensimmäistä kertaa äänestävillä, kuten nuorille ja vammaisille henkilöille järjestetään ”vaalikoulu”, joka auttaa heitä ymmärtämään sekä poliittista järjestelmää että vaalijärjestelmää ja äänestysmenettelyä.⁹⁸

65. Hallitus on toiminut varmistaakseen, että palveluja tarjotaan kaikille ilman minkäänlaista syrjintää. Yhdenvertaisuuslain mukaan viranomaisilla, koulutuksen järjestäjillä ja työnantajilla on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta, johon voi sisältyä kulttuurisensitiivisten palvelujen tarjoaminen. Keskeisille toimijoille tarjotaan koulutusta, käytännön välineitä ja valmiuksien kehittämistä erilaisten politiikka-aloitteiden, kuten hallituksen rasmin vastaisen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelman puitteissa. OSAKA-hankkeessa⁹⁹ Maahanmuuttovirasto kehitti osaamistaan turvapaikanhakijoiden opiskelu- ja työskentelymahdollisuuksien tukemisessa ja parantamisessa. Lisäksi saamelaista taidetta ja kulttuuria tuetaan valtion talousarviossa vuosittain määrärahalla. Määrärahalla vahvistetaan saamelaisten kulttuurisen itsehallinnon toteutumista. Lisäksi Suomen romanipoliittinen ohjelma (ROMPO) 2018–2022 tukee romanikielen, taiteen ja kulttuurin säilymistä ja kehittämistä.¹⁰⁰

Vammaiset henkilöt sekä oikeus oikeudenmukaisiin ja suotuisiin työoloihin

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

66. Hallitus on jatkanut työtä edistääkseen vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia tuottavaan työhön ja palkkatyöhön. Monia toimia tehdään tai on suunnitteilla. Hallitus on esimerkiksi esittänyt lakia osatyökykyisten työllistämiseksi Työkanava Oy:n avulla (HE 198/2021 vp). Ahvenanmaan maakunnan hallitus aikoo puolestaan arvioida tarpeen lainsäädäntötoimenpiteille esimerkiksi siitä, miten sosiaalipalvelujärjestelmä tukee pääsyä työmarkkinoille.¹⁰¹ Jatkotyötä kuitenkin tarvitaan – tutkimuksen mukaan 28% vammaisista henkilöistä oli kokenut syrjintää työssä tai työnhaussa vammaisuutensa vuoksi¹⁰². Hallitus on lisäksi pannut merkille suositukset, jotka on annettu vammaisten henkilöiden palkattoman työn järjestelyistä¹⁰³.

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

67. Koska yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista tuli Suomessa voimaan kesäkuussa 2016, kansallinen vammaispoliittinen ohjelma (VAMPO) korvattiin kansallisella toimintaohjelmalla, jossa määritellään yleissopimuksen täytäntöönpanon kansalliset tavoitteet, täytäntöönpanoa edistävät konkreettiset toimenpiteet ja jatkotoimenpiteet. Toimintaohjelma laaditaan jokaiselle vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan (VANE) toimikaudelle. Toinen kansallinen toimintaohjelma vuosille 2020–2023¹⁰⁴ julkaistiin helmikuussa 2021. Toimenpiteiden toteutumista seurataan ohjelmakauden aikana ja arvioidaan sen päättyessä. Lisäksi vammaispalvelulakia ollaan uudistamassa.¹⁰⁵ Hallitus tiedostaa, että lisätoimenpiteitä tarvitaan – esimerkiksi on esitetty toiveita johdonmukaisemmasta vammaisvaikutusten arvioinnista. Lisäksi on ollut tyytymättömyyttä siihen, että vammaispalvelulain mukaisissa asioissa vaaditaan valituslupa korkeimpaan hallinto-oikeuteen, kuten vaaditaan useimmissa valitusasioissa.

Lapset – yleiset periaatteet ja suojelu sekä nuorena tehdyt rikokset

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

68. Hallitus on vahvistanut toimia lasten oikeuksien suojaamiseksi. Kansallinen lapsistrategia luo vahvan pohjan lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteiden toteuttamiselle, seurannalle ja arvioinnille, ja toimii myös osana EU:n lapsitakuun toteuttamista. Strategian tavoitteena on vahvistaa lapsiperustaisuutta hallinnossa ja päätöksenteossa. Sen tavoitteena on varmistaa lapsen oikeuksien toteutuminen kaikilla politiikka-alueilla ja hallinnon tasoilla. Kansallisen lapsistrategian täytäntöönpanosuunnitelmaan sisältyy toimenpiteitä lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien vahvistamiseksi on tulossa vuonna 2023 voimaan laki yhdenvertaisuussuunnittelovelvoitteen ja yhdenvertaisuuden edistämisen velvollisuuden laajentamisesta varhaiskasvatukseen.¹⁰⁶ Hallitus on kuitenkin pannut merkille toiveet siitä, että lisähuomiota tarvittaisiin lasten kuulemiseen ja lapsivaikutusten arviointien tekemiseen siitä huolimatta, että jälkimmäisestä julkaistiin käsikirja lainvalistelijoille¹⁰⁷.

69. Lapsen oikeuksista on koulutettu. Tuomioistuinvirasto kouluttaa tuomareita säännöllisesti lapsen oikeuksista ja monivuotinen koulutus on suunnitteilla. Oikeusministeriö antaa vuosittain koulutusta lapsen oikeuksista julkisille oikeusavustajille ja julkisille edunvalvojille. Lisäksi oikeusministeriöllä on vuosina 2021–2023 lasten ja nuorten ääni Euroopassa –hanke¹⁰⁸, joka on osa Euroopan neuvoston koordinoimaa Euroopan unionin ja Euroopan neuvoston osarahoittamaa yhteistä eurooppalaista hanketta (CP4Europe). Lisäksi Poliisiammattikorkeakoulu järjestää vuosittain vuoden mittaisen koulutusohjelman lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelemiselle. Lisäksi ammattihenkilöstöä koulutettiin uuden sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain muutoksista ja lastensuojelun käsikirjaa¹⁰⁹ uudistettiin.¹¹⁰

70. Hallitus toteaa, että lastensuojelusta säädetään lastensuojelulaissa. Kaikkien lapsia koskevien päätösten tulee perustua lapsen edun ensisijaisuuteen. Perheiden tukemisesta huolimatta joskus joudutaan turvautumaan lasten huostaanottoon heidän suojelemiseksi (vuonna 2021 huostassa oli 11 210 lasta¹¹¹). Huostaanottopäätöksistä voi kuitenkin valittaa. Valituksen käsittelee alueellinen hallinto-oikeus tai korkein hallinto-oikeus.¹¹²

71. Yksin tulleen turvapaikanhakijan laillisen huoltajan tai edustajan rooli ja määrääminen määritellään vastaanottolaissa (746/2011). Ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle on viipymättä määrättävä laillinen edunvalvoja tai edustaja. Vastaanottokeskus, jossa lapsi on rekisteröity, etsii lapselle sopivan laillisen edunvalvojan tai edustajan ja tekee hakemuksen käräjäoikeuteen. Lasta on kuultava ennen hakemuksen tekemistä. Lopullisen päätöksen tekee käräjäoikeus.¹¹³

Suosittelun keskeinen täytäntöönpano

72. Alaikäisten säilöönottoa ei ole yleisesti kielletty. Alaikäisten säilöönoton kieltämiseksi ei ole suunniteltu tai otettu käyttöön yleistä kieltoa. Rikoslain (6 luku 9 §) mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdotonta vankeusrangaistusta, ellei siihen ole painavia syitä. Vakavan syyn merkittävyyttä arvioitaessa on otettava huomioon tekijän sijoittuminen lastensuojelulain (417/2007) 57 §:ssä tarkoitettuun lastensuojelulaitokseen. Laissa säädetään 1.1.2019 alkaen tutkintavankeudelle uusia vaihtoehtoja sekä esitutkinnassa että oikeudenkäynnin jälkeen, joita sovelletaan myös alaikäisiin.¹¹⁴

Ihmiskauppa sekä orjuuden kieltö

Suosittelun täysimääräinen täytäntöönpano

73. Hallitus on korostanut ihmiskaupan uhrien suojelun tärkeyttä. Vuosien 2016–2017 kansallinen ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma on tuottanut runsaasti jatkotoimia. Esimerkiksi Poliisihallitus on ohjeistanut ihmiskaupan tunnistamisesta, uhrien suojelemisesta, edelleen ohjaamisesta ja rikosten selvittämisestä. Linjaukset päivitettiin vuonna 2020. Lisäksi työsuojelutarkastajilla on velvollisuus tunnistaa mahdolliset uhrin ja ohjata heidät auttamisjärjestelmään, mikäli he siihen suostuvat. Toimenpiteistä huolimatta jatkotyölle on kuitenkin tunnistettu tarvetta.

74. Sosiaali- ja terveysministeriö onkin asettanut vuoden 2022 loppuun saakka työryhmän valmistelemaan uutta ihmiskaupan uhrien auttamista koskevaa sääntelyä¹¹⁵. Tavoitteena on selkeyttää ja yksinkertaistaa nykyistä lainsäädäntöä niin, että palvelut ovat nykyistä paremmin kaikkien uhrien saatavilla. Sisäministeriö valmistelee muutoksia kotouttamislakiin ja sosiaali- ja terveysministeriö sosiaalihuoltolakiin.¹¹⁶

75. Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma¹¹⁷ hyväksyttiin toukokuussa 2021. Muut tehdyt toimenpiteet sisältävät tutkimushankkeita, koulutusmateriaalia, koulutusta eri toimijoille sekä lainsäädäntömuutoksia uhrin aseman parantamiseksi rikosprosessissa. Poliisihallitus perusti helmikuussa 2021 uuden valtakunnallisen ihmiskaupan vastaisen ryhmän. Ryhmä sijaitsee Helsingin poliisissa ja Keskusrikospoliisissa. Lisäksi Keskusrikospoliisi julkaisee kuukausittaisen katsauksen

ihmiskauppaan. Ihmiskauppaan ja pakkotyöhön liittyvien rikosten tunnistamisessa ja tarkastamisessa on kuitenkin edelleen vaikeuksia¹¹⁸, ja jatkotoimia on tehty ja niitä suunnitellaan. Esimerkiksi Poliisihallitus ja Poliisiammattikorkeakoulu suunnittelevat aiheesta koulutusta.¹¹⁹

76. Suomen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on keskeinen toimija uhrien auttamisessa¹²⁰. Auttamisjärjestelmään pääsy ei edellytä rikosilmoituksen tekemistä poliisille tai käynnissä olevaa ihmiskauppaan liittyvää tutkintaa. Turvapaikkaprosessissa erityistä huomiota kiinnitetään lapsiin, jotka ovat kokeneet tai kohdanneet mahdollista hyväksikäyttöä, ja heidän tarpeitaan pohditaan esimerkiksi asumisen yhteydessä. Ihmiskaupan uhrilla on oikeus turvalliseen asumiseen. Asumista voidaan järjestää vastaanottokeskuksissa, (tuetuissa) vuokra-asunnoissa tai turvataloissa. Järjestelyissä otetaan huomioon yksilölliset olosuhteet. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia on koulutettu eri puolilla maata.¹²¹ Vaikka useita toimia on tehty, hallitus on huolissaan ihmiskaupasta ja siitä, että uhreina on etenkin naisia ja jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevia.

Oikeus terveyteen sekä oikeus sosiaaliturvaan

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

77. Hallitus on jatkanut sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistuksia laadukkaiden palvelujen turvaamiseksi koko maassa. Merkittävä edistysaskel oli vuosien valmistelun jälkeen eduskunnan kesäkuussa 2021 hyväksymä lainsäädäntö hyvinvointialueiden perustamiseksi ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistamiseksi¹²². Suomeen perustettiin uudet hyvinvointialueet, joille kuuluvat nykyisin kuntien ja kuntayhtymien vastuulla olevat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävät.¹²³ Hallitus kuitenkin tiedostaa, että riittävien henkilö- ja budjettiresurssien määrä on ikuisuuskyseinen. Lisäksi hallitus on pannut merkille sen, että on tärkeää turvata tasapuolinen pääsy palveluihin esimerkiksi haja-asutusalueilla sekä ruotsin- ja saamenkielisille vähemmistöille. Muita julkisessa keskustelussa esillä olleita teemoja ovat varhaiskasvatuksen ja vanhustenhuollon riittävä resursointi.

78. Suomen sosiaaliturvajärjestelmä antaa tarvittavan tuen elämän erityistilanteissa, kuten sairauden, työttömyyden tai vanhemmaksi tulon ajalta. Jokainen Suomen asukas tai Suomessa työskentelevä kuuluu sosiaaliturvajärjestelmän piiriin. Yksi järjestelmän vahvuuksista on sen laaja-alaisuus ja asumisperusteisuus. Tämän ansiosta sosiaaliturvajärjestelmä pystyi mukautumaan koronapandemian tuomiin haasteisiin. Osana kestävästä kehityksestä tavoitteita seurataan pitkäaikaista toimeentulotukea saavien määrää ikäryhmittäin¹²⁴. COVID-19-pandemia heikensi monien, erityisesti nuorten, taloudellista tilannetta. Edunsaajien määrä oli korkeimmillaan kesäkuussa 2020, jolloin tukea sai 251 827 henkilöä 169 431 kotitaloudessa. Lisäksi on tuotu esille huoli köyhyydestä lapsiperheissä sekä eläkeläisissä.

79. On kuitenkin havaittu tarve selvemälle ja tehokkaammalle sosiaaliturvajärjestelmälle. Näin ollen hallitus on käynnistänyt sosiaaliturvauudistuksen. Sen yhtenä päätavoitteena on lisätä työnteon ja sosiaaliturvan yhdistämistä elämäntilanteen muuttuessa. Uudistuksen perus- ja ihmisoikeusvaikutukset arvioidaan perusteellisesti.

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

80. Merkittävän organisatorisen uudistuksen rinnalla on jatkettu sosiaali- ja terveystalouden muuta kehittämistyötä. Hallitus vahvistaa hyvinvointitaloutta panostamalla toimiin, joilla edistetään hyvinvointia ja terveyttä sekä vähennetään ihmisten palvelutarvetta. Erilaisia toimenpiteitä tehdään tai suunnitellaan: päätösten terveys- ja hyvinvointivaikutusten kokonaisvaltainen arviointi; pitkäaikaissairauksien ehkäisyn ja hoidon tehostaminen; päihdestrategian päivittäminen; tupakoinnin ja alkoholiuomien kokonaiskulutuksen vähentäminen; mielenterveysstrategian laatiminen; kansallisen lapsistrategian puitteissa kehitetään toimintaohjelma päihdeoireisten lasten ja nuorten tukemiseksi; ja kansallisen ikäohjelman laatiminen¹²⁵. Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen, jolla parannetaan pääsyä terveystalouteen. Ahvenanmaan maakunnan hallitus on tehnyt itsemurhien

ehkäisyohjelman.¹²⁶ Lisätoimia tarvitaan kuitenkin esimerkiksi mielenterveyspalveluiden osalta ja etenkin nuoret ovat peräänkuuluttaneet nopeampaa pääsyä mielenterveyspalveluihin.

Ihmisoikeuskasvatus

Suosituksen täysimääräinen täytäntöönpano

81. Ihmisoikeuskasvatusta on edistetty monin toimin. Esimerkiksi kesäkuussa 2020 perustettiin demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämisen ohjausryhmä (2020–2023)¹²⁷. Ohjausryhmän työn tueksi luotiin vuonna 2021 tietokanta jo olemassa olevista demokratia- ja ihmisoikeuskasvatushankkeista ja hyvistä käytännöistä.¹²⁸

Suosituksen osittainen täytäntöönpano

82. Demokratiakasvatukseen ja ihmisoikeuskasvatukseen liittyvät tiedot ja taidot nähdään yhtenä opettajan osaamisen keskeisenä osatekijänä Suomessa. Vaikka monia toimia on tehty¹²⁹, tavoite turvata riittävät resurssit opettajien järjestelmälliselle ihmisoikeuskasvatukselle ja -koulutukselle kaikilla valtakunnallisella koulutusasteilla on liikkuva. Opetushallituksella on kuitenkin vuosittainen budjetti (noin 10 miljoonaa euroa) 23 000 opettajan täydennyskoulutukseen, ja ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus on yksi koulutuksen teemoista. Näitä teemoja opetetaan myös yliopistojen ja opettajankoulutusyksiköiden järjestämässä opettajien koulutuksessa.¹³⁰

III. Vapaaehtoisten sitoumusten täytäntöönpanon tila

Kaikkien henkilöiden yleismaailmallisten ihmisoikeuksien kunnioittamisen vahvistaminen

83. Suomi korostaa sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän merkitystä, sen velvoitteita sekä ihmisoikeuksien yleismaailmallista ja velvoittavaa luonnetta. Suomi korostaa YK:n kolmen pilarin – rauhan ja turvallisuuden, kehityksen sekä ihmisoikeuksien – merkitystä ja luonnetta toisiaan vahvistavina elementteinä. Suomi toimii aloitteellisesti ja rakentavasti monenvälisen yhteistyön vahvistamiseksi.

84. Suomi pitää ihmisoikeusneuvostoa multilateraalisen järjestelmän peruskivenä, ja Suomella on kunnia toimia neuvoston jäsenenä vuosina 2022–2024. Suomen tavoitteena on vahvistaa kaikkien henkilöiden yleismaailmallisten ihmisoikeuksien kunnioittamista. Tässä hengessä Suomi esitteli ennen vaaleja vapaaehtoiset lupauksensa ja sitoumuksensa¹³¹. Suomi on sitoutunut näihin lupauksiin ja sitoumuksiin päivittäisessä työssään ihmisoikeusneuvoston jäsenenä.

Kansainvälinen rauha, turvallisuus ja ihmisoikeudet

85. Suomi on tunnettu ja luotettu toimija kansainvälisessä kehityspolitiikassa, rauhanturvaamisessa ja rauhanvälityksessä. Suomi pyrkii jatkamaan tällä linjalla.

86. Esimerkiksi ulkoministeriön yhteyteen vuonna 2020 perustettu rauhanvälityskeskus vahvistaa Suomen rauhanvälitysosaamista ja -valmiuksia sekä koordinoi toimintaa ulkoministeriössä ja muiden toimijoiden kanssa. Lisäksi Suomi on vahvasti sitoutunut YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus” ja siihen liittyvien päätöslauselmien¹³² täytäntöönpanoon¹³³.

87. Lisäksi vuonna 2021 Suomi hyväksyi ensimmäisenä maailmassa kansallisen toimintaohjelman YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 2250 ”Nuoret, rauha ja turvallisuus” täytäntöönpanemiseksi yhteistyössä aktiivisten nuorten sekä nuorisjärjestöjen, valtion,

tutkimuslaitosten ja kansalaisyhteiskunnan edustajien kanssa. Ohjelman täytäntöönpanoa seuraa seurantaryhmä, joka antaa puoliväliraportin ja loppuraportin eduskunnalle.¹³⁴

Sitoutuminen perus- ja ihmisoikeuksien seurannan parantamiseen

88. Hallitus on julkaissut Suomen kolmannen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman. Siihen sisältyy indikaattoreita kehityksen seuraamiseksi. Hallitus on sitoutunut tämän kehikon täytäntöönpanoon sekä tietopankin perustamiseen kansainvälisiltä lainkäyttö- ja tutkintaelimiltä saaduista suosituksista. Lisäksi hallitus aikoo parantaa lainvalmistelijoiden osaamista perus- ja ihmisoikeuksissa sekä arvioida johdonmukaisesti lakiehdotusten olennaiset perus- ja ihmisoikeusvaikutukset.

Sitoutuminen kehitysaputavoitteen saavuttamiseen

89. Suomi uudistaa tavoitteensa nostaa kehitysbudjettia kansantalouden elpyessä pitkällä aikavälillä YK:n tavoitteiden mukaiseen 0,7 %:iin bruttokansantulosta. Vuonna 2021 kehitysyhteistyöksi budjetoitiin noin 1 257 miljoonaa euroa (arviolta noin 0,5 %)¹³⁵.

Sitoutuminen vapaaehtoisen UPR-väliraportin toimittamiseen

90. Suomi sitoutuu antamaan ihmisoikeusneuvostolle syksyllä 2024 vapaaehtoisen väliraportin neljännen UPR-kierroksen suositusten täytäntöönpanosta. Suomi tekee tämän sitoumuksen ottaen erityisesti huomioon sen, että monet edellä mainitut uudistuksen ja ohjelmien ovat vielä kesken.

IV. Uudet ja nousevat kysymykset – edistysaskeleet ja haasteet

Ilmastokriisi, ympäristön tilan heikkeneminen ja luonnon monimuotoisuuden kato

91. Ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuus ja ympäristön pilaantuminen liittyvät moniin ihmisoikeussopimuksiin kirjattuihin ihmisoikeuksiin, kuten alkuperäiskansojen ja lapsen oikeuksiin, sekä perustuslain takaamiin perusoikeuksiin. Suomi toimii ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi sekä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi perus- ja ihmisoikeuksien täysimääräiseksi toteuttamiseksi. Suomi painottaa tätä yhteyttä esimerkiksi toiminnassaan YK:ssa¹³⁶. Lisäksi kestävä kehityksen tavoitteiden toteuttaminen edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista niin Suomessa kuin kansainvälisesti¹³⁷.

92. Uusi ilmastolaki tulee voimaan heinäkuussa 2022. Lain tavoitteena on vahvistaa sääntelyn ohjausvaikutusta ja varmistaa, että Suomi on hiineutraali 2035. Sidosryhmiä, ilmastoasioiden luonteen takia erityisesti kansalaisia, kuultiin erityisen laajasti valmistelun aikana niin tapahtumissa kuin verkon välityksellä. Lapset, nuoret ja saamelaiset valittiin erityiseksi kuulemisten kohderyhmiksi ja hallituksen esitykseen sisältyy ihmisoikeusvaikutusten arviointi. Hallitus tunnustaa, että siirtymisen hiilineutraaliin talouteen tulee tapahtua sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla ekologiset reunaehdot huomioiden. Hallituksen esitys oikeussuojakeinoista ilmastotoimissa annetaan syksyllä 2022. Lisäksi hallitus antoi eduskunnalle toukokuussa 2022 esityksen uudeksi luonnonsuojelulaiksi (HE 76/2022 vp). Ympäristöministeriö on aloittanut selvittää mahdollista biodiversiteetilakia.

Saamelaisten asema ja oikeudet

93. Suomen perustuslaissa turvataan saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet. Hallitusohjelman mukaan hallitus kunnioittaa ja edistää kaikkien saamelaisten ja saamelaisryhmien

kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista ottaen huomioon kansainväliset sopimukset. Tässä työssä selvitetään mahdollisuutta ratifioida ILO:n yleissopimus nro 169. Hallitus jatkaa saamelaiskäräjälain uudistamista sekä totuus- ja sovintokomission työtä. Sektorikohtaisessa työssä esimerkiksi uudessa ilmastolaissa on säännöksiä saamelaisten oikeuksista.

94. Hallitus on toiminut ohjelmansa mukaisesti. Keskustelu on kuitenkin ollut vilkasta ja paikoin vaikeaa. Siksi lainmuutosten valmistelu on vielä kesken. Tavoitteena edelleen on uudistaa saamelaiskäräjälakia sekä arvioida ILO:n yleissopimuksen nro 169 ratifiointiin edellytyksiä.

95. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että saamelaisten oikeuksia koskeva työ saadaan päätökseen. Hallitus tiedostaa, että parantamisen varaa on esimerkiksi FPIC-periaatteen johdonmukaisessa täytäntöönpanossa. Lisäksi hallitus on pannut merkille kansainvälisten lainkäyttö- ja tutkintaelinten vuonna 2019 ja 2022 tekemät huomiot siitä, että Suomi on loukannut saamelaisten itsemääräämisoikeutta asemansa ja yhteisönsä jäsenyyden suhteen ja että ne suosittelivat saamelaiskäräjälain uudelleenarviointia.

96. Saamelaisten totuus- ja sovintokomission¹³⁸ valmistelu aloitettiin vuonna 2017 saamelaiskäräjien aloitteesta. Komission työ alkoi, kun se nimettiin lokakuussa 2021, mutta työn alku on kohdannut haasteita. Komissio on itsenäinen ja riippumaton.

97. Totuus- ja sovintoprosessin tarkoituksena on tunnistaa ja arvioida historiallista ja nykyistä syrjintää, mukaan lukien valtion sulauttamispolitiikkaa ja oikeuksien loukkauksia, selvittää miten ne vaikuttavat saamelaisiin ja heidän yhteisönsä nykyisessä tilanteessa sekä ehdottaa keinoja edistää yhteyksiä saamelaisten ja Suomen valtion sekä saamelaisten välillä. Totuus- ja sovintoprosessin tavoitteena on lisätä tietoisuutta saamelaisista Suomen alkuperäiskansana. Tavoitteena on myös varmistaa, että totuus- ja sovintoprosessin seurauksena Suomen valtio kantaa vastuuta toiminnastaan ja yhdessä saamelaiskäräjien, kolttien kyläkokouksen ja muiden saamelaistoimijoiden kanssa vahvistaa saamelaisten oikeuksien toteutumista Suomessa. Komissio laatii työstään raportin toimenpidesuosituksineen.

Sähköinen viestintä ja digitaaliteknologia

98. Yhteiskunta ja maailma digitalisoituvat yhä nopeammin ja nojautuvat yhä enemmän verkossa välitettävään dataan ja tietoon sekä niistä syntyviin palveluihin. Tällä on kasvavia – niin myönteisiä kuin kielteisiäkin – vaikutuksia moniin perus- ja ihmisoikeuksiin (kuten sananvapaus, osallistumisoikeudet, yksityisyys ja henkilötietojen suoja, oikeus koulutukseen, lapsen oikeudet ja heidän suojelunsa hyväksikäytöltä sekä tasa-arvo ja yhdenvertaisuus). Lisäksi digitaalipalveluiden saavutettavuuteen on kiinnitettävä huomiota samoin kuin vaihtoehtoisten palvelukanavien olemassa oloon.

99. Suomen lähtökohtana ja tavoitteena on, että perus- ja ihmisoikeuksia kunnioitetaan ja oikeusvaltioperiaatetta ylläpidetään ja näiden toteutumista valvotaan, kun otetaan käyttöön uutta teknologiaa. Oikeusministeriön aloitteesta on esimerkiksi laadittu selvitys siitä, miten välttää vääristymät ja ehkäistä syrjintää tekoälyä hyödynnettäessä.

100. Disinformaatiota – tarkoituksellisesti syntyvää ja julkisesti leviävää väärää ja haitallista tietoa – on levitetty laajasti internetin ja sosiaalisen median palveluissa yli rajojen ja muun muassa vaalien alla. Disinformaatio voi heikentää luottamusta demokraattisiin instituutioihin ja niiden tuottamaan informaatioon, luoda väyliä ja erimielisyyttä eri väestöryhmien välille sekä tehostaa vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden leimaamista ja syrjintää. Kuitenkin kaikkien toimenpiteiden tulee olla kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisia, eivätkä ne saa loukata perus- ja ihmisoikeuksia oikeuksia.

COVID19-pandemia

101. COVID-19-pandemia on testannut kansalais- ja poliittisten oikeuksien sekä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumista kaikkialla maailmassa. Se on vaikuttanut niin olemassa oleviin ongelmiin kuin luonut uusia haasteita. Se on erityisesti vaarantanut oikeutta elämään ja oikeutta riittäviin terveyspalveluihin. Globaali pandemia on koetellut suomalaista perusoikeusjärjestelmää ja oikeusvaltion kykyä vastata kriiseihin. COVID-19-pandemian hallinta ja tartuntojen leviämisen hillitseminen ovat edellyttäneet myös Suomessa rajoitustoimia, jotka ovat puuttuneet ihmisten perusoikeuksiin. Rajoituksilla on onnistuttu hillitsemään pandemiaa ja siten turvaamaan ihmisten oikeus terveyteen ja elämään. Suurin osa rajoituksista on perustunut tavalliseen lainsäätämisympäristöön. Toisin kuin monessa muussa valtiossa, Suomessa ei ole asetettu yleistä ulkonaliikkumiskieltoa. Poikkeusolojen toimivaltuudet ja tavalliseen lakiin perustuvat toimivaltuudet ovat valituksenalaisia, ja suomalaiset tuomioistuimet ovat antaneet päätöksiä liittyen tavallisessa laissa asetettuihin rajoituksiin pandemian aikana.

102. Pandemian torjuntatoimilla on kuitenkin myös itsessään ihmisoikeusvaikutuksia. Etäopetus on heikentänyt monien lasten ja nuorten oppimisedellytyksiä. Koulutuksellisen eriarvoisuuden arvioidaan kasvavan, ja pandemia rajoituksineen on vaikuttanut kielteisesti monen nuoren mielenterveyteen. Henkilökontaktien rajoittamisella on ollut kielteisiä vaikutuksia laitoshoidossa olevien, ikääntyneiden tai vammaisten henkilöiden elinoloihin, ihmiskontakteihin ja palveluihin pääsyyn. Tuomioistuimet ovat ruuhkautuneet ja kiireetön hoito viivästynyt. Rajoitukset ovat vaikuttaneet laajasti myös elinkeinovapauteen ja toimeentuloon erityisesti kulttuurin ja taiteen alalla sekä palvelu- ja matkailualalla ja jossain määrin uskonnonharjoitukseen. Lisäksi vaikuttaa siltä, että vaikutukset ovat kohdistuneet erityisen vahvasti naisiin ja naisvaltaisiin aloihin. Hallitus on myös huolestunut pandemian vaikutuksesta syrjäytymiseen, mikä on kysymys, joka koskee jo erityisesti miehiä.

103. COVID-19-pandemia ei ole ohi, ja hallitus käyttää saatuja oppeja pandemian ja sen vaikutusten hillitsemiseen. Toteutettujen toimien arviointi, mukaan lukien tieteelliset analyysit ja politiikkakeskustelut, on tärkeää, jotta globaali yhteisö on tulevaisuudessa varautuneempi ja että pitkäkestoisiin kielteisiin ihmisoikeusvaikutuksiin voidaan puuttua.

V. Kansainvälisen yhteisön haasteet ja tuki

104. Ei raportoitavaa.

1. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:10: valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-637-2>).
2. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:59: Kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2020–2023: perus- ja ihmisoikeusvalvonnan kehittäminen (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-630-3>). Kaikkiin verkkosivuihin on viitattu 21.6.2022.
3. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:33: pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-811-3>).
4. Uuden itsenäisen vanhusasiamiehen tehtävänä on edistää ikääntyneiden asemaa ja oikeuksia muun muassa seuraamalla ja arvioimalla lainsäädäntöuudistuksia. Katso verkkosivut: <https://vanhusasia.fi/en/front-page>.
5. Oikeusvaltiokeskus/tehtävät: <https://www.helsinki.fi/en/networks/rule-law-centre/duties>.
6. Kestävän kehityksen tila -raportti: <https://kestavakehitys.fi/en/state-of-sustainable-development-report>.
7. Suomi on Euroopan huippua kestävä kehityksen vertailussa: <https://kestavakehitys.fi/en/-/finland-tops-european-comparison-of-sustainable-development>; Suomi sijoittuu ensimmäiseksi kansainvälisessä kestävä kehityksen vertailussa: <https://kestavakehitys.fi/en/-/10616/finland-ranks-first-in-international-sustainable-development-comparison>.
8. Suositukset 100.4–6 (otettu tiedoksi). Kaikki suositusnumerot viittaavat Suomen edelliseen UPR-tarkasteluun.
9. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2021:17 Perusoikeusbarometri (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-821-9>).
10. Suositus 100.17.
11. Suositus 100.18.
12. Suositukset 100.14 (otettu tiedoksi), 100.15 ja 100.16 (otettu tiedoksi).
13. Suositukset 100.7–11 ja 100.12 (osittain hyväksytyt).
14. Ulkoministeriö (2020): Suomi ja suojelevastuu. Viisitoista vuotta suojelevastuun periaatteen hyväksymisestä (https://um.fi/documents/35732/0/UM_Suomi+ja+suojelevastuu_English_NET.pdf/3cf564d4-3314-e495-88f7-6aed7d7903fd?t=1611730614830).
15. Suositus 100.75.
16. Suositukset 100.1–3 (otettu tiedoksi) ja 100.13
17. Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus: <https://oikeusministerio.fi/en/project?tunnus=OM013:00/2021> (suomeksi).
18. Rainbow Rights -hanke: <https://oikeusministerio.fi/en/rainbow-rights-project>.
19. Ålands länskapsregering (2019): Handlingsplan för hbtqia-personers lika villkor i det åländska samhället 2019–2025 (ruotsiksi) (<https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/hbtqia-handlingsplan-for-lika-villkor.pdf>).
20. Oikeusministeriön julkaisuja, raportteja ja ohjeita 2021:26: Kohti sateenkaariystävällisempää Suomea: Tilanearvio seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa 2021 (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-939-1>).
21. Suositukset 100.44–45.
22. Ympäristöministeriö (2018): Esteettömyys. Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä (suomeksi) (https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Ohje_esteettomyys_2018-A2B183D6_3C10_40A3_AE1F_DB0898AAC3D8-137003.pdf/86e77f87-c19d-4139-f744-531b500b9a86/Ohje_esteettomyys_2018-A2B183D6_3C10_40A3_AE1F_DB0898AAC3D8-137003.pdf?t=1603260121408).
23. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 15/2017: liikenteen ja viestinnän digitaaliset palvelut esteettömiksi (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-535-4>).
24. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 2021:18: Selvitys esteettömyystietojen määrittelystä, saatavuudesta ja liikkumispalveluiden tarjoajien tietoisuuden lisäämisestä (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-600-9>).
25. Rådet för personer med funktionsnedsättning: <https://www.regeringen.ax/halsa-omsorg/funktionsnedsattning/radet-personer-funktionsnedsattning> (ruotsiksi).
26. Suositukset 100.136 ja 100.138.
27. Ålands länskapsregering (2022): Ett tillgängligt Åland. Ålands länskapsregering - funktionshinderspolitiska åtgärdsprogrammet år 2022–202 (ruotsiksi) (<https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/protocol/nr11-2022-enskild-s2.pdf>).
28. Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2021:34: tasa-arvoinen Suomi. Hallituksen rasismien vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-813-4>).
29. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 3/2018: Suomen romanipoliittinen ohjelma (ROMPO) 2018–2022 (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4119-9>).

30. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:10: Ulkomaalaislain muutosten ja soveltamiskäytännön yhteisvaikutukset kansainvälistä suojelua hakevien ja saavien asemaan (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-009-7>).
31. Suositukset 100.147 ja 100.152–153.
32. Suositus 100.92.
33. Suositukset 100.20–24 ja 100.110–111 (otettu tiedoksi).
34. Translaki: <https://stm.fi/en/project?tunnus=STM009:00/2021> (suomeksi).
35. Valtioneuvoston julkaisu 2022:38: Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma. Valtioneuvoston periaatepäätös (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-823-9>).
36. Suositukset 100.46–49 (otettu tiedoksi), 100.50 (osittain hyväksytty) ja 100.51–53 (otettu tiedoksi).
37. Suositukset 100.126 ja 100.129.
38. Liiketoiminta ja ihmisoikeudet: <https://tem.fi/en/enterprises-and-human-rights>.
39. Työ- ja elinkeinoministeriö (2022): muistio huolellisuusvelvollisuudesta – kansallinen yritys vastuulaki (<https://tem.fi/documents/1410877/0/Memorandum+on+the+due+diligence+obligation.pdf/768b3219-db5b-7643-4a98-889d5f351515/Memorandum+on+the+due+diligence+obligation.pdf?t=1649930584536>).
40. Suositus 100.74 (otettu tiedoksi).
41. Suositus 100.84 (otettu tiedoksi).
42. Ihmisoikeuskomitea. Päätelmät Suomen seitsemännestä määräaikaisraportista (CCPR/C/FIN/CO/7), 36 ja 37 kappale.
43. Suositus 100.19.
44. Suositukset 100.31–32 ja 100.72.
45. Esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut useita selvityksiä esteettömästä korkeakoulutuksesta sekä sukupuolten tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta korkeakoulutuksessa. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut selvityksen saamen kielistä ja saamen kielen opetuksesta.
46. Suositukset 100.27–28.
47. Tilasto: Sukupuoleen perustuva väkivalta (2021–2022).
48. Tilasto: Sukupuoleen perustuva väkivalta (2021–2022).
49. NAPE: <https://stm.fi/en/project?tunnus=STM183:00/2020> (suomeksi).
50. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2017:16 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunta (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3970-7>).
51. Oikeusministeriön julkaisu, mietintöjä ja lausuntoja 2020:15 naisiin kohdistuvan väkivallan torjunnan toimintaohjelma vuosille 2020–2023 (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-835-6>).
52. Sisäministeriön julkaisu 2019:11: Suomen poliisin ennalta estävän toiminnan strategia 2019–2023 (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161343>).
53. Suositukset 100.100–106, 100.108, 100.109 (osittain hyväksytty), 100.115–117, 100.118 (osittain hyväksytty), 100.120 ja 92.122.
54. Suositukset 100.76, 100.112, 100.114 (osittain hyväksytty) ja 100.119.
55. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 7/2021: Kovemmin käsin. Suomalaisen kasvatusasenteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021 (suomeksi) (<https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/10/Kovemmin-kasin-Suomalaisen-kasvatusasenteet-ja-kuritusvakivallan-kaytto-2021.pdf>).
56. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2020:34 väkivallaton lapsuus – lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn toimintaohjelma 2020–2025 (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8351-9>).
57. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2022:8 Lanzaroten sopimus: kansallinen toimintaohjelma vuosille 2022–2025 (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8675-6>).
58. Barnhaus-hanke: <https://thl.fi/en/web/thlfi-en/research-and-development/research-and-projects/barnhaus-project>.
59. Suositukset 100.107 ja 100.131.
60. Suositukset 100.113, 100.121 ja 100.23.
61. Ålands länskapsregering (2019): Agenda för jämställdhet 2019–2030 (ruotsiksi) (<https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/guidedocument/2019-agenda-for-jamstallldhet-med-ordlista.pdf>).
62. Suositus 100.26. Suomessa tasa-arvovaltuutettu ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta valvovat tasa-arvolain noudattamista yksityisessä toiminnassa ja julkishallinnossa. Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvoyksikkö, joka valmistelee ja kehittää hallituksen tasa-arvopolitiikkaa ja tasa-arvolainsäädäntöä, edistää sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista valtionhallinnossa sekä vastaa EU:n tasa-arvolainsäädäntöön ja -politiikkaan liittyvistä tehtävistä. Lisäksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa. TANE valmistelee esityksiä ja antaa lausuntoja sukupuolten tasa-arvoon vaikuttavan lainsäädännön ja muiden toimenpiteiden kehittämiseksi. Oikeusministeriö koordinoi kansallista syrjinnän seurantajärjestelmää, joka tuottaa tietoa syrjinnästä, lisää tietoisuutta syrjintätiedon keräämisestä ja koordinoi

- alan eri toimijoiden yhteistyötä. Syrjinnän seurantajärjestelmä lisää tietoisuutta syrjintätiedon keräämisestä ja koordinoi alan eri toimijoiden yhteistyötä.
63. Tasa-arvovaltuutettu (2022): tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022 (suomeksi) (https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_1+2022.pdf).
 64. Suositukset 100.86 (otettu tiedoksi), 100.91, 100.95–96 ja 100.98–99.
 65. Suositukset 100.35, 100.43 ja 100.61.
 66. Tasa-arvovaltuutettu (2022): tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022 (suomeksi) (https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_1+2022.pdf).
 67. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:67: Palkka-avoimuuden lisääminen tasa-arvolaisissa. Työryhmän loppuraportti (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7189-9>).
 68. Työelämän laatu säilyi vakaana COVID-19 pandemiasta huolimatta. Työllisyysaste laski ja työtunnit vähenivät: https://kestavakehitys.fi/-/tyoelaman-laatu-ja-muutos-2021-tyoelaman-laatu-sailyi-vakaana-koronapandemiasta-huolimatta-tyollisyys-notkahti-ja-tyotunnit-vahenivat?languageId=en_US.
 69. Suositukset 100.25, 100.88, 100.89 (otettu tiedoksi), 100.90 ja 100.93 (otettu tiedoksi).
 70. Suositus 100.42.
 71. Esimerkiksi ”All in Equality” -hanke, Euroopan komission Rights, Equality and Citizenship (REC) - ohjelma, tasa-arvon ja viharikosten seuranta osana kolmannen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman perus- ja ihmisoikeusindikaattorikehikkoa.
 72. All for Equality -hanke: <https://oikeusministerio.fi/en/project?tunnus=OM072:00/2020>.
 73. Esimerkiksi Etyj/ODIHR TAHCLE-ohjelman kautta on koulutettu yli 1000 poliisia viharikosten tunnistamiseen, Poliisiammattikorkeakoulu järjestää vuosittain viharikosten havainnointi- ja tutkintakoulutuksen, poliisi käynnisti pakollisen verkkokoulutuksen kaikille työntekijöille yhdenvertaisuudesta ja rangaistavan viharikoksen tunnistamisesta vuoden 2021 alussa.
 74. Suositukset 100.36–41, 100.54–58, 100.59 (otettu tiedoksi), 100.60, 100.62–64, 100.65 (osittain hyväksytty), 100.66–72, 100.73 (otettu tiedoksi) ja 100.148–149.
 75. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 19/2021: Poliisiin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2020 (suomeksi) (https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/506683/POLAMK_Katsauksia19.pdf?sequence=1&isAllowed=y).
 76. Suositus 100.63.
 77. Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2022): Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022 (suomeksi) (https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_7+2022.pdf).
 78. Suositus 100.30.
 79. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:62: Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeesta (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-856-7>).
 80. Ålands landskapsregering (2020): Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023 (ruotsiksi) (<https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/guidedocument/lr-program-integration-2020-2023.pdf>).
 81. Maahanmuuttajat ja kotouttaminen: https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/index_en.html.
 82. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:5. Taide, kulttuuri ja monimuotoinen Suomi. Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen -työryhmän loppuraportti (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-884-7>).
 83. Suositukset 100.144–146.
 84. Työsuojelehallinnon julkaisuja 3:2022: Ulkomaisen työvoiman käytön valvonta vuonna 2021 (suomeksi) (https://www.tyosuojele.fi/documents/14660/2642702/TSH_raportti_Ulkomaisen_tyovoiman_kayton_valvonta_vuonna_2021/).
 85. Suositus 100.140.
 - 85a. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:27: Korjataan maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten demokratiavaje Työryhmän raportti ja suositukset (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-466-4>).
 86. Suositus 100.150.
 87. Esimerkiksi One-hankkeessa luotiin pakolaisille ohjauksimateriaalia hakemusten tekemiseen ja niiden käsittelyyn liittyen. Aineisto käännetään usein 13 kielelle ja niissä otetaan huomioon ilman huoltajaa tulevat lapset.
 88. Suositus 100.151.
 89. Suositus 100.29.
 90. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:4: Kansallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023. Tavoitteena kaikkien nuorten mielekäs elämä ja osallisuus yhteiskunnassa (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-887-8>).

91. Valtioneuvoston julkaisu 2022:51: Kielipoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-645-7>).
92. Suositukset 100.141–142.
93. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kaivoslain muuttamiseksi (suomeksi): <https://tem.fi/hanke?tunnus=TEM090:00/2019>.
94. Valtioneuvoston päätöksellä Suomen kansallismuseo luovutti 2021 runsaan 2 200 saamelaisesineen kokoelmansa Saamelaismuseo Siidalle. Myös Tampereen museokeskus Vapriikki lahjoitti 2015 ja Hämeenlinnan kaupunginmuseo 2016 saamelaiskokoelmansa Saamelaismuseolle toteuttaen esineistön repatriaation saamelaisille yhteisöille. Pohjoismaiden alkuperäiskansojen perinteisen tiedon ja aineettoman omaisuuden suojaaminen nostettiin esiin Suomen Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajuuskauten konferenssissa marraskuussa 2021. Saamelaisten oman näkökulman ja oman työn kulttuuristen ilmaisujen, kuten käsitöiden ja joikujen, suojaamiseen oli konferenssin keskiössä. Aineettomista oikeuksista (IP-oikeudet) ja pohjoismaisesta yhteistyöstä vastaavat ministerit, Pohjoismaiden ministerineuvosto sekä myös Saamelaiskäräjien edustajat Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa kannustivat jatkamaan yhteistyötä tulevina vuosina. Keskeisenä pidettiin osaamisen kasvattamista toisaalta alkuperäiskansaoikeuksista ja toisaalta aineettomien oikeuksien järjestelmästä Valtioneuvoston päätöksellä Suomen kansallismuseo luovutti 2021 runsaan 2 200 saamelaisesineen kokoelmansa Saamelaismuseo Siidalle. Myös Tampereen museokeskus Vapriikki lahjoitti 2015 ja Hämeenlinnan kaupunginmuseo 2016 saamelaiskokoelmansa Saamelaismuseolle toteuttaen esineistön repatriaation saamelaisille yhteisöille. Pohjoismaiden alkuperäiskansojen perinteisen tiedon ja aineettoman omaisuuden suojaaminen nostettiin esiin Suomen Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajuuskauten konferenssissa marraskuussa 2021. Saamelaisten oman näkökulman ja oman työn kulttuuristen ilmaisujen, kuten käsitöiden ja joikujen, suojaamiseen oli konferenssin keskiössä. Aineettomista oikeuksista (IP-oikeudet) ja pohjoismaisesta yhteistyöstä vastaavat ministerit, Pohjoismaiden ministerineuvosto sekä myös Saamelaiskäräjien edustajat Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa kannustivat jatkamaan yhteistyötä tulevina vuosina. Keskeisenä pidettiin osaamisen kasvattamista toisaalta alkuperäiskansaoikeuksista ja toisaalta aineettomien oikeuksien järjestelmästä.
95. Saamelaisten totuus- ja sovintokomission perustaminen: <https://vnk.fi/en/truth-and-reconciliation-commission-concerning-the-sami-people>.
96. Suositus 100.143.
97. Kansallinen demokratiaohjelma 2025: <https://oikeusministerio.fi/en/national-democracy-programme-2025>.
98. Suositus 100.85.
99. Turvapaikanhakijoiden osaamisen esiin nostaminen ja aktiivisuuden lisääminen vastaanottokeskuksissa: <https://migri.fi/en/-/turvapaikanhakijoiden-osaaminen-esille-ja-lisaa-aktiivoivaa-tekemista-vastaanottokeskuksiin>.
100. Suositus 100.139.
101. Suositus 100.137.
102. Oikeusministeriön julkaisu, selvityksiä ja ohjeita 2021:17 Perusoikeusbarometri (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-821-9>).
103. Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea. Loppupäätelmät Suomen seitsemännestä määrääkäisraportista (E/C.12/FIN/CO/7), 29 ja 30 kappale.
104. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2021:2 oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma (2020–2023) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5422-9>).
105. Suositus 100.135.
106. Suositukset 100.124 ja 100.130 (otettu tiedoksi).
107. Valtioneuvoston kanslian julkaisu 2021:5: käsikirja lapsivaikutusten arvioinnista lainvalmistelijoille (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-370-8>).
108. Lasten ja nuorten ääni Euroopassa: <https://oikeusministerio.fi/en/project?tunnus=OM016:00/2021>.
109. Lastensuojelun käsikirja: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> (suomeksi).
110. Suositus 100.125.
111. Lastensuojelu: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/lastensuojelu-ja-thl/lastensuojelun-tilastoa> (suomeksi).
112. Suositus 100.128.
113. Suositus 100.127.
114. Suositukset 100.132 ja 100.133–34 (otettu tiedoksi).
115. Ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön uudistamista valmisteleva työryhmä: <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=STM054:00/2020> (suomeksi).
116. Suositukset 100.80–81.
117. Oikeusministeriön julkaisu, mietintöjä ja lausuntoja 2021:15: Suomi torjuu ihmiskauppaa. Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-824-0>).

118. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:18: Ihmiskauppa ja siihen liittyvät rikokset. Rikossäännösten soveltaminen (suomeksi) (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-330-2>).
119. Suositus 100.77.
120. Auttamisjärjestelmä ylläpitää sivustoa, joka tarjoaa erilaisia työkaluja ihmiskaupan uhrin tunnistamiseksi ja ohjauksen ja palvelujen löytämiseksi. Materiaaleja on tarjolla useilla eri kielillä ja auttamisjärjestelmässä on 24/7-puhelinpalvelu. Auttamisjärjestelmä antaa uhreille mahdollisuuden levätä ja arvioida tilannettaan ammattilaisten kanssa.
121. Suositukset 100.78–79 ja 100.82–83.
122. Hallituksen esitys sote-uudistukseksi ja siihen liittyväksi eduskunnan hyväksymäksi lainsäädännöksi: <https://soteuudistus.fi/en/-/1271139/government-proposal-for-health-and-social-services-reform-and-related-legislation-adopted-by-parliament>.
123. Suositus 100.87.
124. COVID-19-pandemia lisäsi pitkäaikaista toimeentulotukea saavien nuorten aikuisten määrää: https://kestavakehitys.fi/-/yhteiskunnallinen-eriarvoisuus-2021-koronapandemia-kasvatti-pitkaaikaisesti-toimeentulotukea-saavien-nuorten-aikuisten-maaraa?languageId=en_US.
125. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:31 Kansallinen ikäohjelma 2030. Ikäosaavaan Suomeen (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8431-8>).
126. Suositus 100.97.
127. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämisen ohjausryhmä: <https://okm.fi/en/project?tunnus=OKM035:00/2020> (suomeksi).
128. Suositus 100.33.
129. Esimerkiksi Helsingin yliopisto toteutti vuosina 2018–2019 yhteistyössä oikeusministeriön, Ihmisoikeuskeskuksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa ja osarahoittamana hankkeen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämiseksi opettajankoulutuksessa; vuosina 2020–2021 on tuotettu oppimateriaaleja eri teemoista, kuten perus- ja ihmisoikeuksista yleensä, YK:n vammaissopimuksesta, osallisuudesta ja alkuperäiskansa saamelaisista; opettajankoulutuksen opetussuunnitelmia ja opintosisältöjä on kehitetty edelleen.
130. Suositukset 100.34 ja 100.94.
131. Suomen YK-edustuston 22.6.2021 päivätty nootti yleiskokouksen puheenjohtajalle (A/76/93).
132. Ulkoministeriö (2018): Naiset, rauha ja turvallisuus. Suomen kansallinen toimintaohjelma 2018–2021 (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-281-327-5>).
133. Kansallisella tasolla 1325-agenda on sisällytetty hallitusohjelmaan. Kansainvälisellä tasolla (kansainvälisissä järjestöissä) ja paikallisella tasolla (kriiseistä ja konflikteista kärsivillä alueilla) tavoitteisiin pyritään kriisinhallinnan, kehitysyhteistyön, humanitaarisen avun, asiantuntija-avun, koulutuksen ja diplomatian keinoin. Hallitus valmistelee parhaillaan neljättä kansallista toimintasuunnitelmaansa 1325-agendan toimeenpanemiseksi.
134. Ulkoministeriön julkaisuja 2021:5: Nuoret, rauha ja turvallisuus: Suomen kansallinen toimintaohjelma 2021–2024. Suomen kansallinen toimintaohjelma YK:n turvallisuusneuvoston Nuoret, rauha ja turvallisuus - päätöslauselman 2021–2024 toimeenpanemiseksi (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-281-368-8>).
135. Kehitysyhteistyömäärärahat: <https://um.fi/development-cooperation-appropriations>.
136. Lokakuussa 2021 Suomi tuki ihmisoikeusneuvoston päätöslauselmaa (48/13) ihmisoikeudesta puhtaaseen, terveelliseen ja kestäväan ympäristöön.
137. Osana kestäväan kehityksen tavoitteiden seurantaan valittiin muun muassa seuraavat indikaattorit: yksityisen kulutuksen hiilijalanjälki, eri elintarvikkeiden kulutus, henkilöliikenteen hiilidioksidipäästöt liikennemuotokohtaisesti, yhdyskuntajätteen kokonaismäärä, yhdyskuntajätteet lajeittain, julkisten hankintojen hiilijalanjälki, lahoppuun määrä metsämailla ja luontoarvoiltaan arvokkailla pelloilla, jokien ravinnekuormitus Itämereen, rikki-, typpi- ja pienhiukkaspäästöt sekä ympäristölle haitalliset tuet. Ks. tilastot: https://kestavakehitys.fi/-/yksityinen-kulutus-2021-suomalaisten-kulutuksen-hiilijalanjalki-on-pysynyt-liian-suurena?languageId=en_US ja https://kestavakehitys.fi/-/luonnon-ja-ympariston-tila-2021-elonkirjo-hupenee-edelleen-ymparistonsuojelussa-myos-monia-onnistumisia?languageId=en_US.
138. Saamelaiden totuus- ja sovintokomissio: <https://sdtsk.fi/en/home/>.